

8. Regalado F., Vale Costa, L., Veloso A. I. Online News and Gamification Habits in Late Adulthood: A Survey. *Human Aspects of IT for the Aged Population. Technology Design and Acceptance: 7th International Conference*: proceedings of the conference. (July 24–29, 2021). P. 405–419. DOI: [https://doi.org/10.1007/978-3-030-78108-8\\_30](https://doi.org/10.1007/978-3-030-78108-8_30)

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-544-0-4>

**THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF THE INTERNATIONAL  
CRIMINAL COURT IN THE 21ST CENTURY IN PROTECTING  
JOURNALISTS' RIGHTS DURING WAR**

**РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО  
СУДУ В 21 СТОЛІТТІ У ЗАХИСТІ ПРАВ ЖУРНАЛІСТІВ  
ПІД ЧАС ВІЙНИ**

**Skutelnik O. L.**

*Postgraduate Student at the Department  
of Law  
European University  
Kyiv, Ukraine*

**Скутельник О. Л.**

*аспірант кафедри право  
Приватний вищий навчальний заклад  
«Європейський університет»  
м. Київ, Україна*

У світлі глобальних змін, що відбуваються на міжнародній арені, зокрема, після численних конфліктів, роль журналістів стає все більш значущою, а разом з тим і небезпечною. Журналісти, які висвітлюють збройні конфлікти, все частіше стають жертвами насильства, незаконного затримання та інших порушень прав людини.

Їхня діяльність у зонах збройних конфліктів набуває особливої важливості для забезпечення прозорості та підзвітності в умовах, коли офіційна інформація часто перебуває під контролем державних або недержавних сил. З початку 21 століття зафіксовано понад 2,500 нападів на представників ЗМІ у зонах конфліктів, з яких 40% завершилися смертю або зникненням [2, с. 7]. Міжнародний кримінальний суд (МКС), заснований у 2002 році, має на меті боротьбу з безнаказаністю за найтяжчі злочини, але його роль у захисті журналістів залишається суперечливою [3, с. 89].

Ці цифри свідчать про глибоку системну проблему в міжнародній системі правосуддя. Систематичні напади, кібератаки і правові переслідувань журналістів демонструють, що існуючі міжнародні

механізми не завжди здатні забезпечити належний рівень захисту для представників медіа [4, с. 112].

Одним із ключових інструментів боротьби з безкарністю є Міжнародний кримінальний суд (МКС), який, з одного боку, має право кваліфікувати напади на журналістів як воєнні злочини або злочини проти людяності, а з іншого – стикається з обмеженнями через політичний тиск та юрисдикційні межі.

Міжнародний кримінальний суд (МКС) було створено на основі Римського статуту, який набрав чинності у 2002 році [4, с. 45]. МКС має на меті забезпечення відповідальності за злочини, що становлять загрозу всьому людству – геноцид, злочини проти людяності, воєнні злочини та злочин агресії (останній – з 2018 року).

Основною характеристикою роботи МКС є принцип комплементарності: суд втручається лише у випадках, коли національні судові системи не можуть або не бажають проводити належне розслідування злочинів. Це дозволяє МКС залишатися додатковим механізмом правосуддя, не замінюючи національні інституції, але сприяючи притягненню до відповідальності винних осіб незалежно від їхнього соціального статусу чи політичного впливу [5, с. 78].

Зокрема, МКС може розслідувати злочини лише в країнах, що ратифікували Римський статут, або за мандатом Ради Безпеки ООН, що створює перешкоди для притягнення до відповідальності держав, які не визнають юрисдикції суду (наприклад, Росія, Китай, США) [5, с. 67]. Проблема застосування норм посилюється через труднощі збору доказів у бойових умовах, що вимагає застосування сучасних технологічних інструментів, таких як блокчейн, штучний інтелект і системи цифрової безпеки [6, с. 93].

МКС визначає, що напад на цивільних осіб, зокрема журналістів, є воєнним злочином. Це чітко прописано в Римському статуті, зокрема, в статті 8, яка охоплює питання воєнних злочинів. Згідно з цією статтею, атакувати журналістів, які виконують свої професійні обов'язки під час конфлікту, є порушенням міжнародного гуманітарного права. Міжнародний кримінальний суд може розглядати справи щодо порушення прав журналістів і карати винних, що створює ефективний механізм захисту.

Яскравим прикладом військових злочинів проти медіа є російські обстріли інфраструктури ЗМІ 16 березня 2022 року російська ракета знищила телевежу в Києві, де працювали журналісти. Даний злочин було кваліфіковано за статтею 8(2)(b)(i) – напад на цивільний об'єкт. Як доказову базу було використано супутникові знімки та свідчення місцевих жителів. Дані про злочин додано до розслідування прокурора Карима Хана [7, с. 45]. Також, яскравим прикладом проти журналістів є

справа "Малі" в 2016 році де було знищено ісламістами редакцій газет та вбивство 4 журналістів у Тімбукту. Даний терористичний акт було кваліфіковано як воєнний злочин згідно статті 8.2.е Римського статуту – руйнування культурних об'єктів. Це стало першим випадком, коли ЗМІ визнані частиною культурної спадщини [8, с. 121].

Не менш важливими є випадки, коли журналісти стають жертвами злочинів проти людяності, таких як систематичні вбивства, катування чи зникнення. Порушення прав журналістів у таких випадках можуть бути кваліфіковані як злочини проти людяності згідно зі статтею 7 Римського статуту. Історія свідчить про численні випадки, коли журналісти ставали мішенями таких злочинів. Міжнародний кримінальний суд має юрисдикцію для переслідування осіб, відповідальних за такі злочини, незалежно від того, чи є ці особи державними лідерами, чи учасниками збройних угруповань.

Останнім часом досить часто стали скоювати злочини у цифровій сфері інформації. Зокрема DDoS-атаки на ЗМІ стали важливим інструментом інформаційної війни, блокуючи доступ до незалежних новин і змушуючи журналістів мовчати. Міжнародний кримінальний суд (МКС) розглядає ці атаки як частину масштабної кампанії з придушення свободи слова під час війни. Такі кіберзлочини можуть розслідуватися нарівні з традиційними воєнними злочинами, що підкреслює їхню роль у сучасних конфліктах [1, с. 53].

У контексті захисту журналістів МКС може застосовувати ряд правових, організаційних та практичних механізмів:

- індивідуальна відповідальність. Суд притягує до відповідальності конкретних осіб, що є важливим для встановлення персональної кримінальної відповідальності за злочини, у тому числі проти журналістів [7, с. 121];

- юрисдикційні обмеження. Розслідування можливе лише у випадках, коли злочини вчинені на території держав, що ратифікували Римський статут, або коли справа передається МКС за мандатом Ради Безпеки ООН. Ці обмеження стають особливо критичними для країн, які не визнають юрисдикції МКС, наприклад, Росія, Китай чи США;

- публічність судових процесів. Висвітлення справ у міжнародних медіа сприяє створенню прецедентів і посиленню міжнародного тиску на державні структури для притягнення до відповідальності винних осіб;

- співпраця з неурядовими організаціями. Передача доказової бази та свідчень від організацій типу «Репортери без кордонів» або CPJ є важливим аспектом для розширення можливостей розслідування.

Наприклад, в ході судових процесів щодо війни в Югославії в 1990-х роках, журналісти, які висвітлювали конфлікт, надавали цінну

інформацію, що допомогла підтвердити факти злочинів. Міжнародний кримінальний суд не лише переслідував винних, але й сприяв захисту прав журналістів, гарантуючи їм право на свободу вираження думок та захист їхніх інтересів.

Міжнародний кримінальний суд також розвиває спеціальні програми для захисту журналістів. Враховуючи високий ризик для життя журналістів, особливо в зонах конфлікту, МКС співпрацює з міжнародними організаціями, такими як ООН та Репортери без кордонів, для розробки програм безпеки. Це включає створення мереж для евакуації журналістів із небезпечних зон, захист їхніх свідчень та забезпечення медичної допомоги.

**Висновки.** Міжнародний кримінальний суд (МКС) залишається ключовим інструментом захисту прав журналістів у воєнних конфліктах, проте його ефективність обмежена політичними, правовими та технологічними викликами. З одного боку, МКС демонструє потенціал у кваліфікації злочинів проти медіапрацівників: від навмисних вбивств до систематичних переслідувань. Прецеденти, такі як розслідування злочинів в Україні або справа в Малі, підкреслюють, що атаки на ЗМІ можуть бути визнані воєнними злочинами або злочинами проти людяності. З іншого боку, суд стикається з відсутністю юрисдикції над державами, що не ратифікували Римський статут, та складністю збору доказів у умовах кібервійни, де атаки на інфраструктуру ЗМІ часто залишаються анонімними. Крім того, суд має активізувати співпрацю з національними органами правосуддя за принципом комплементарності, як це відбувається у справах, пов'язаних із масштабними злочинами.

Нарешті, громадянський тиск через неурядові організації та публічні кампанії може стати каталізатором для МКС. Лише комплексний підхід, що поєднує правові реформи, технологічну адаптацію та міжнародну солідарність, захистить свободу слова у 21 столітті.

### Література:

1. Репортери без кордонів. Всесвітній індекс свободи преси, 2023. URL: <https://www.rsf.org> (дата звернення: 10.02.2025).
2. Український інститут масової інформації. Щорічний звіт про свободу преси в Україні. Київ: Видавництво YIMI, 2023.
3. Human Rights Watch. Attacks on Journalists in Syria. New York : HRW, 2022.
4. Schabas, W. The International Criminal Court: A Commentary on the Rome Statute. Oxford : Oxford University Press, 2016.

5. The ICC and the Media: The Case of the Democratic Republic of Congo. *Hague Journal on the Rule of Law*. 2020. Vol. 12, No. 3. P. 140–150.
6. Cryer, R. An Introduction to International Criminal Law and Procedure. Cambridge: Cambridge University Press, 2019.
7. International Criminal Court. Digital Evidence in Modern Conflicts. The Hague : ICC, 2022.
8. International Criminal Court. Statement of the Prosecutor on the Situation in Mali. The Hague: ICC, 2016.